

amilyenre a modern Magyarország történetében nem volt előtte példa, s amely még nincs elég meszsze ahhoz, hogy a jelenkor olvasói valamilyen személyes mozzanatot ne őriznének belőle.

Szekfű Gyula munkásságának az idő változásában vizsgált visszhangja tanulságos olvasmány. Várjuk Monostori Imre „sorozatzáró” kötetét Bibó Istvánról.

BERETI GÁBOR (1948) Miskolc

BERETI GÁBOR

André Ferenc: Szótagadó

Jelenkor, 2018

Az elmúlt években megjelent pályakezdő költők közül *André Ferenc* (1992) *Szótagadó* című, négy ciklust tartalmazó, szabad versektől áradó kötete a maga közel 150 oldalnyi belvilágával az elsőkönyvesek körében bő terjedelműnek számít. Ezért említem meg mindjárt ismertetőm elején, hogy könyve esztétikai értéke akkor sem csorbult volna, ha az Erdélyben élő lírikus kötete negyedik, *aki másnak verset ás* című, slam-limerickekre hajazó fejezetét elhagyta volna. Ugyanakkor a *Szótagadó* első három ciklusa (*avartűz, villanyoltás, vérepek*) a második modernitás poétikai világát egy, a maga módján nyelvileg egyénien megjelenítő, a szavak szófestő erejével mintegy látványként is elének tárnai képes sokoldalú költőt mutat.

André Ferenc költői kvalitását a különböző stílusirányzatokkal, izmusokkal, például a szürrealizmussal, az expresszionizmussal, de még a dadaizmussal is kacérkodó nyelvi megoldásai hitelesítik. Olvasóit főleg az örömszerző nyelvi finomságok, a szokatlan megoldások verseléses technikai alkalmazásával győzi meg, hiszen egyértelmű, hogy elsősorban ezekkel emeli szövegeit a már-már klasszikus értelemben vett szépség színvonalán előadott líraiság magasába. Néhány példával illusztrálva: „mint / mellkas és késhegy közé / feszített hideg csend”; „öregasszonyok énekelnek / az út mellett és közben / annyira hasonlítanak a fákra, hogy / levelek hullnak fogaik közül”; „és foszfort tuszkol / az orrüregembe, hadd szikrázzon / a tüsszögésem”. André Ferencet a fiatal alkotóknak ahhoz, a magyar lírát a poézis szépségével megújítani kész áramlatához sorolhatjuk, amely a kor igazságait, de úgy is mondhatnám, hogy posztmodern, mediális tanulságait a fikció auralakító szituációin keresztül kísérel megfogalmazni.

Kötetét az irodalmi beszéd változatossága jellemzi. Számos példát találunk a szövegszerűség

egyszerűsített (depoetizált) mondatfűzés használatára (*távolodó, gyerekdizájn, sintér, menekülés škodával*), a történetmondó (*illesztések, vakondtúrás, vaníliafagyi*), az ütemhangsúlyos, időmértékes (*jégnyelv, privát karácsony, undorfin*), a humorral átszótt, tisztelgő (*eöres wándor*) vagy a sci-fire hajazó (*fagyáspont, úszótanfolyam halaknak*) stb. versváltozatok alkalmazására. André Ferenc aktív slammer, zenész és dalköltő, talán ezért, hogy fülünkben időnként még a beatirodalom felhangjai is visszacsengenek. Ugyanakkor a kötet a sokféle megszólalásmód ellenére sem kelti a nyelvi heterogenitás benyomását, mi több, nyelvhasználatában – s ezt minden bizonnyal a szimbolizmus új útjait kereső kísérleteinek köszönheti – stiláris összefogottságot mutat.

Verseinek többsége bővelkedik metaforákban, metonimiákban. Gazdagon áradó szóalkotása („csontszivacs”, „szélhologram”, „indulatmágnés”), innovatív mondatszerkesztése rendre felértékeli szövegeinek szimbolikus töltetét. Ezt érezzük például a *fidget spinner* című hosszúvers olvasása során, amely a kötet egyik kiemelkedő munkája, mert benne a vers hangja a közéletiség erejével szólal meg. A vers egy várost, a város elhagyását idézi elének, amely a maga megformáltságában nem csupán a nyelviség felhőjén lebegteti olvasóját, de az újszimbolizmus technikájával visszautal az őt eredeztető valóságra is. „megálltunk levegőt venni a város / határánál és megköszöntük / hogy darazsak nyelvén is kiírták / a nevét”, olvassuk, s lehetetlen nem észrevennünk, hogy a választékos beszéd itt a határon túli területek egyik gyakorta felmerülő problémájára, a szabad nyelvhasználat kérdésére utal. Ahogy pár bekezdés múltán pedig az én kiszolgáltatottságára, avagy a nemzeti közösségek közötti egyenlőtlenségi viszonyokra vet fényt: „és akkor majd jönnek és befújnak / mindenféle ha-

lott virág szagával / hogy elrejtsek azt amit úgyse / akartunk közössé tenni senkivel". A vers vége felé a szöveg metaforikussága a sorsvállalást hordozza: „úgyhogy elindultunk az erdőig / amiről csak az tudhat / akinek nyelve hegyén elolvadnak a pipacsok". Az utolsó versszak elején egyén és közössége egymást feltételező viszonyának a láttatása kerül előtérbe: „aggódtunk, mi lesz ha mégis / megtaláljuk a fát aminek / ágai zavarba ejtően / hasonlítanak a vérereidhez". Mígnem a vers zárata egy több lehetőséget is tartogató kifejelet számára nyit teret: „akkor valami olyasmit tudunk meg / egymásról ami miatt valakinek / meg kell bocsátani és / valamit el kell felejtetni".

A fentiekből is kiderül, hogy André Ferenc szövegeiben a közéleti modalitás nem szentencia-szerű betétként, hanem a történetiséget újraértő személyességgént van jelen. Vagy ahogy egyik interjújában említi: „legtöbb versem elég személyes, legalábbis a megszólalásmódjában mindenképp az. Szóval nem elszemélytelenítésről van szó, hanem inkább pont a személyesség újrakonfigurálásáról." S épp ez a sokszínűséggel játszó, a megszólalás sokféleségével a személyességet „újra-konfiguráló" szimbolikus beszédmód a bizonyosága annak, hogy a fikciót az életteljesség szituációin keresztül megképző újkomolyság irányzatát, amelyhez André Ferencet is sorolhatjuk, nem a szövegközpontúság versus valóságközpontúság között manapság szokásos értelmezői különbségtétellel, hanem a különböző versbeszédeket az auralakítás technikájával megformáló módszer mentén közelíthetjük meg. Az egzisztenciális, ideológiai stb. tényező mintegy a narratíva alaphangjaként, az érzékelés korszerűségeként, míg a poétikai innováció a szöveg stiláris jellemzőjeként, kompatibilis képalkotási technikaként van jelen a szövegben. Az új érzékenység beszédmódjába a *beszédmód* újdonsága nem tartalmi, szociografikus meghatározottságai, hanem elsősorban nyelvi, stiláris adottságai felől íródik be. Azaz a megelőzöttség valósága itt is már a fikciót megelőzően, mintegy politikai valóságismertként, *látásmódként* tétéleződik, amely az ábrázolás folyamatában szimbolikus beszédaktusok által válik megragadhatóvá. Mivel az új érzékenység is az én szituáltóságában határozza meg önmagát, ezért az André Ferenc-féle versbeszédben

is a személyesség regisztereit közvetítő képeltetés dekódolása révén érhetjük tetten a diskurzus politikai töltetét.

Mint látjuk, a művészetet kizárólag az élet felől érdemes figyelni, hiszen a műalkotást a szándék hozza létre. A kötetben az eltérő beszédmódok egyben az én-képzés eltérő eszközeinek is tekinthetők, hiszen amit egyfelől az én sokszorozódásának vélhetünk, az másfelől, legalábbis a kötet első három ciklusát illetően, az eltérő tér és idő-képzeteket összefogó modalitásnak tűnhet. Ám a kötet e háromnegyedére érvényes poézisképző módszertől a negyedik ciklus különbözni látszik. Itt, ahogy arra fentebb már utaltam, szerzőnk az értelemképzést, ahogy annak idején a dadaisták, a szerencse(játék) véletlenszerűségének szolgáltatja ki. Szerzőnk ezt az *aki másnak verset és* ciklus alcímében – *androidok, tékilencek* – jelzi is. Ahogy egyik interjújából kiderül, a kötet negyedik ciklusát a telefonos billentyűzet T9 szótára segítségével írta, gondolván, „a telefon teljesen random dolgokat dob be, olyasmit, amit életedben eszedbe nem jutott volna használni [...] s ezáltal nem csupán eszköz, [...] hanem ő is befolyásolja a gondolatokat". Túl a telefon eszköz szerepét meghaladó feltételezés problematikusságán, itt az auralakítás verselési technikai funkciójának kérdésével szembesülünk. Hiszen a szerző, például ha a bizarr funkcióját az auraképzés érdekében az értelem mégoly távoli, érzelmi, gravitációs, lebegtető stb. kontrolljának hatása alatt tartja, s így működteti, még a diskurzus szimbolikus rendjén belül marad. Akkor még gazdagíthatja a vers fikciós világot,

ám ha az aura összefogó, közvetítő hatása alól kivonja nyelvi gesztusait, avagy azon túlra, a véletlen birodalmába (*deus ex machina*) utalja, akkor a techné megsemmisíti önmagát. Önmagát mint poézist, fikciót, nyelvet. Ahogy a dadaisták a maguk korabeli, analóg módszereikkel, úgy ma a kor digitális technikáját alkalmazva, különböző, nem egymás mellé.

A kötetre azonban nem a negyedik ciklusban olvasható ad hoc munkák nyomják rá a bélyegüket. Ezért tértem ki ezekre bővebben, mert a *Szótagadó* egy ígéretes, valódi kísérletekben bővelkedő verselési technikai gyűjtemény. Egy sokoldalú, erényekben gazdag, élményt nyújtó munka.

